

DRUHÁ DO PÁRU: DVA STŘEVÍCE Z PŮVODNÍHO MOBILIÁŘE ZÁMKU FRÝDLANT

Veronika Pilná

Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni

Príspevok je venovaný páru obuvi rozdelenému ve dvou muzejních sbírkách. Střevíc připisovaný Kateřině z Harrachu je uložen v Muzeu Cheb, druhý v kolekci Uměleckoprůmyslového musea v Praze. Podle vzhledu a rozměrů tvoří tyto předměty jeden pár obuvi. Dále text sleduje dostupné informace k jejich cestě do současného umístění, předkládá analogie a upřesňuje dataci střeviců. Ač byl chebský příklad považován za památku na Valdštejnovu éru, nepochybně vznikl v první třetině 18. století. Na závěr je předložena hypotéza o původní majitelce, kterou ale v současné době nelze spolehlivě potvrdit.

Klíčová slova: obuv, 18. století, mobiliární fondy, muzeologie, Valdštejn, Frýdlant

THE OTHER ONE: TWO SLIPPERS FROM THE ORIGINAL MOVABLES IN FRÝDLANT CASTLE

This paper is focused on a pair of slippers split up into two museum collections. The slipper attributed to Katerina of Harrach is kept in the Cheb Museum, the other one in the collection of the Museum of Decorative Arts in Prague. According to their design and size, these objects form one pair of slippers. The text then traces the available information on their way to their present location, presents ana-

logies and specifies the dating of the slippers. Although the Cheb example was considered a relic of Wallenstein's 17th-century era, it was certainly made in the first third of the 18th century. Finally, a hypothesis about the original owner is submitted, which cannot be reliably confirmed at present.

Keywords: footwear, 18th century, movables, museology, Valdštejn, Frýdlant

Kontakt: Mgr. Veronika Pilná, Ph.D., Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, Prešovská 7/171 306 37, Plzeň; pilna.veronika@npu.cz
ORCID: 0000-0002-2688-1040

Věnováno Mgr. Miroslavě Štýbrové

Poděkování: Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze – PhDr. Eva Uchalová, Ing. Alena Samohýlová, PhDr. Markéta Grill-Janatová; Muzeum Cheb – Eva Plesníková Dis.; SOA Litoměřice – Mgr. Otto Chmelík; NPÚ ÚOP v Plzni – PhDr. Veronika Jichová; Münchner Stadtmuseum – Dr. Elisabeth Stürmer

Není vedena přesná statistika, zda se jako upomínky na významnou historickou osobnost z oblasti historické módy zachovávají více oděvy, oděvní doplňky nebo obuv.¹ Na první po-

1 Tento výsledek typu Jost vznikl v rámci výzkumu „Vlákna paměti. Minulost a současnost vambereckého krajkářství“, identifikační kód projektu DH23P03OVV022, financovaného z prostředků Ministerstva kultury – Program NAKI III – program na podporu aplikovaného výzkumu v oblasti národní a kulturní identity na léta 2023 až 2030.“

hled je snazší uložit pár střeviců či rukavic, než uchránit v nezměněné podobě kompletní šat. Například z rozsáhlé garderoby anglické královny Alžběty I. (*1533–†1603) se dochovala torza její ikonické vyšívané dvorské róby v podobě antependia identifikované až v roce 2016 a korzet z její figuríny ve Westminsterském opatství.² Pro evropskou módu tak významnou francouzskou královnu a z dnešního pohledu „módní ikonu“ Marii Antoinettu (*1755–†1793) připomíná řada dochovaných střeviců a doplňků, ale jen jediná známá a nadto v 19. století přešitá dámská toaleta.³ Nelze se tak divit situaci, že i garderobu slavného generalissima císařské armády Albrechta z Valdštejna (*1583–†1634) a jeho nejbližších dnes zastupují jezdecké holínky, krajkový límec, a střevíc tradicí připisovaný jeho druhé ženě Alžbětě Kateřině z Harrachu (*1601–†1656).

Valdštejnská memorabilia byla prezentována v rámci různých zámeckých muzeí již v průběhu 19. století. Potomci Valdštejna, hraběcí rod z Valdštejna-Vartenberga, zřizovali pamětní síně na svého slavného předka na svých sídlech, a to bez rozdílu na konkrétní větev rodu. Byl připomínán například na zámcích v Duchcově nebo v Mnichově Hradišti. Jedním z důvodů byl i záměr Kristiána Vincenta z Valdštejna-Vartenberga (*1794–†1858) získat pro rodinu znovu vévodský titul, tj. zvýšení rodové prestiže a vlivu.⁴ Kristián Vincent nakonec ze svých záměrů upustil, ale kolekce valdštejnských upomínek určené k prezentaci veřejnosti už zůstaly.

Postava Albrechta z Valdštejna a jeho mimořádně úspěšná životní dráha ukončená dramatickými událostmi v Chebu budila velkou

pozornost u řady badatelů. K jeho osobě a majetku bylo vydáno množství publikací a pořádány komplexní výstavy. Zvýšené pozornosti se tak těšila zmíněná jezdecká obuv, střevíc a límec, které se k Albrechtu z Valdštejna mají pojit, protože představují méně formální část jeho života než oficiální portréty. O jejich původu se v dobré víře nepochybovalo, byly prezentovány s aureolou „valdštejnské legendy“.

Jedním z takových případů je již zmíněný dámský střevíc uchovávaný v Chebském muzeu, který měl podle tradice patřit druhé manželce, mladší z Valdštejnových žen, Isabele Kateřině z Harrachu.⁵ S tímto tradičním přípisem byl řadu let prezentován. Pro specialistu zabývajícího se historickým odíváním a obuví však bylo hned při prvním setkání s tímto předmětem patrné, že tvarově ani užitou technologií se dochovaný pápár nelze časově zařazovat do první třetiny sedmnáctého století.⁶ Ač bylo určení mnohokrát opakováno, nebyla výrazněji řešena otázka, proč se její vzhled tolik liší od obuvi zobrazované na ikonografii ve třicátých letech 17. století nebo od příkladů, které jsou do zmíněného období nezpochybnitelně datovány. Střevíc mohl náležet ke sbírkám rodu Valdštejnů, ale patřil spíše do majetku pozdějších Valdštejnových potomků nebo následných majitelů Frýdlantského panství. Historická paměť toužící po osobních předmětech velkého vojenského podnikatele však přiřadila obuv do jeho bezprostřední blízkosti, čímž tato získala na atraktivnosti.

V roce 2014 představila Eva Uchalová sbírku obuvi Uměleckoprůmyslového musea na konferenci pořádané Muzeem obuvi ve Zlíně s ná-

- 2 Torza oděvu pravděpodobně z „Rainbow Portrait Alběty I.“. Viz How Queen Elizabeth I's Only Surviving Dress Was Discovered in a Rural Rurch [online]. Town & Country. [Přístup 15. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.townandcountrymag.com/society/tradition/a29439199/queen-elizabeth-i-lost-dress-bacton-church-altar/>. Zachovaný korzet podrobně ARNOLD, Janett. 'The 'pair of straight bodies' and 'a pair of drawers' dating from 1603 which Clothe the Effigy of Queen Elizabeth I in Westminster Abbey'. In: *Costume. The journal of the Costume Society*. 2007, vol. 41, no. 1, p. 1–10.
- 3 O dochovaném oděvu Marie Antoinetty podrobně viz <https://www.rom.on.ca/learn/resource-hub/marie-antoinettes-dress>.
- 4 Viz též PILNÁ, Veronika. Valdštejnové na Štáhlavském panství a počátky archeologie. In: *Bohemiae Occidentalis Historica*. 2022, č. 1, s. 46; NAČERADSKÁ, Petra. *Po stopách Valdštejnů*. Praha: Národní památkový ústav, Územní odborná správa v Praze, 2020.
- 5 Viz popiska z výstavy Albrecht z Valdštejna a jeho doba proběhlé ve Valdštejnské jízdnárně od 15. listopadu 2007 do 2. března 2008. Zněla: „*Střevíc náležející Isabele Kateřině, manželce Albrechta z Valdštejna, kolem roku 1630, semišová kůže, výšivka kovovým vláknem, Cheb, Krajské muzeum Karlovarského kraje, E48.*“ Do tištěného výstavního katalogu ale nebyl zařazen. Viz FUČÍKOVÁ, Eliška a ČEPIČKA, Ladislav. *Albrecht z Valdštejna a jeho doba*. Praha: Academia, 2007.
- 6 Nad touto skutečností jsme s kolegyní Mgr. Lenkou Vaňkovou, Ph. D. několikrát diskutovaly a naše společné předpoklady řadily střevíc typologicky do počátku 18. století.

zvem Obuv v historii.⁷ V předneseném příspěvku prezentovala i kusy, které má muzeum dlouhodobě uloženy v depozitáři. [UCHALOVÁ 2015, s. 62] Mezi zmiňovanými kusy byl i jeden nápadně podobný střevíci z muzea v Chebu. Půlpár byl správně datován podle svého tvaru do počátku 18. století. Lišil se jen nepatrně v barevnosti, ale tvar a výzdobné prvky měl nápadně podobné nebo spíše totožné. Vystála tedy otázka, zda obě botky nepatří k sobě.⁸

PROVEDENÍ PRŮZKUMU

Prvotní průzkum obou dochovaných kusů probíhal v roce 2015, kdy se podařilo navštívit nejdříve Muzeum Cheb a následně Uměleckoprůmyslové muzeum, aby mohly být zajištěny základní informace pro naši hypotézu. Oba střevíce byly zdokumentovány sejmutím tvaru špičky, podpatku a vzoru výšivky na nártovém dílci 1:1. U chebského kusu bylo povoleno pracovníky muzea zdokumentovat celkový střih obuvi. Dále byly sejmuty rozměry vytipovaných částí,

tj. celková délka obuvi, šířka podešve, šířka a délka patníku podpatku. Porovnání zákresů a měr pak umožnilo obuv ztotožnit bez jejich fyzické přítomnosti na jednom místě. Pro závěrečnou publikaci pak byly v roce 2024 provedeny v chebském muzeu ve spolupráci s Evou Plesníkovou ještě mikrosnímky digitálním mikroskopem Dino-Lite AM73915MZT, které byly porovnávány se snímky provedenými Ing. Alenou Samohýlovou na jejich technice.

POPIS A ROZBOR STŘEVÍCŮ

Jedná se o dámské střevíce z červeně barveného zámiše, pravděpodobně tzv. kordovánu, s charakteristicky koncipovaným tvarem svršku, podešve i podpatku. Příklad uchovávaný v Muzeu Cheb je veden pod inventárním číslem E48. (Obr. 2, 3) Za druhou do páru pak lze považovat kus uložený ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea v Praze s inventárním číslem 70.265. (Obr. 1) Na obou střevících byly nártové dílce zdobeny stylizovanými florálními mo-

Obr. 1. Střevíc z Uměleckoprůmyslového muzea, inv. č. 70.265. (a) Celkový pohled z pravé strany, (b) boční pohled a pohled na patní dílce a (c) podpatek. Zdroj: © Fotoarchiv UPM.

- 7 Zajímavé objevy bývají dilem zvláštních náhod. Během konference Obuv v historii 2014, kdy jsem čekala na další blok příspěvků a paní doktorka Uchalová z UPM usazená na blízkém místě se rozhodla projít si obrázkový doprovod svého příspěvku. Požádala jsem ji nesměle, zda by ji nevadilo prohlížet snímky s tak nádhernou dochovanou obuví společně s ní, a ona svolila. U fotografie vyšíváního střevíčku z červené usně jsem ji upozornila, že přesně takový mají v Chebském muzeu. Zpočátku byla velmi překvapena, ale když se následně podařilo kolegyni Lence Vaňkové v tabletu najít foto z Chebu, bylo všem třem jasno. Původně jsem zamýšlela toto téma zpracovat pro další ročník Obuvi v historii, která se zatím však z technických důvodů nekonala, proto přináším podrobný rozbor a porovnání obou kusů až touto cestou.
- 8 Závěry výzkumu byly částečně prezentovány také na konferenci Textil v muzeu 12. června 2024, kde zazněly společně s příspěvkem kolegyn z Uměleckoprůmyslového muzea. GRILL JANATOVÁ, Markéta a SAMOHÝLOVÁ, Alena. Obutí pro šlechtici i svatou. Barokní dámské pantofle ze sbírky Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a okruh analogické obuvi. *Textil v muzeu*. 2024, roč. 20, č. 1, s. 24-36. Dál jako GRILL – SAMOHÝLOVÁ (2024). Z toho důvodu kolegyně ve svém textu z roku 2024 prezentovaly sounáležitost s půlpárem z Chebského muzea jako ověřený fakt, ač podrobnější analýzu přináší až tento text. Vzniklá situace však umožnila doplnit další informace ke kusu uchovávanému v UPM.

Obr. 2. Střevíc z muzea Cheb, inv. č. E48. (a) Celkový pohled z pravé strany, (b) boční pohled a (c) pohled na patní dílce a podpatek. Foto: Radovan Kodera 2024, se svolením Muzea Cheb.

Obr. 3. Střevíc z muzea Cheb, inv. č. E48. (a) Přední pohled, (b) celkový pohled z levé strany, (c) pohled na podešev. Foto: Radovan Kodera 2024, se svolením Muzea Cheb.

tivy provedeními podkládanou výšivkou plným stehem, k níž byl použit jemný zlatý dracoun. Svršek je řešen typicky sešitím tří dílců – nártového a zrcadlově shodných patních dílců. Spojovací švy jsou umístěny na patě a v oblasti klenku. Podpatek je potažen černou usní s hladkým povrchem a pro podešev bylo použito také černé spodkové usně. Rozměry obou kusů jsou téměř totožné, viz tabulka.⁹

Shodný motiv podkládané výšivky z kovových nití je detailem, který již na první pohled přiřazuje střevíce k sobě. Na obou kusech je proveden shodně, ve stejných tvarech. Na středu nártu je umístěn zjednodušený osmilistý květ s dvěma řadami stylizovaných plátků kolem přesně kruhového středu. Od květu ke špičce vybíhá pět symetricky pojatých listů se špičatými

okraji. Z horní poloviny květu pak vyrůstají další symetrické úponky pokrývající celou horní část až ke krajům lemovaným rámečkem. Listy v horních rozích připomínají spíše květy tulipánů. Po stranách centrální květiny vedou dva stonky s listky zakončenými drobnějšími pětistými květy, které jsou podané také velmi geometricky. V horní části motivu jsou ve volném prostoru umístěné drobné smotky podobné na některých místech stehu francouzského uzlíku. Na obou střevících jsou umístěné symetricky a ve stejném počtu.

Tvar střeviců odpovídá obuvi počátku 18. století. V horní části je nárt opatřen lichoběžníkovým prodloužením připomínajícím moderní jazyk, užívaný na obuvi poději. Tato prodloužení se vyskytovala na tomto typu obuvi již

⁹ Zanedbatelné odlišnosti v rozměrech mohou být způsobeny časovým odstupem, a tedy způsobem provedením měření, které proběhlo s přestávkou tři měsíců mezi badatelskými návštěvami v roce 2015.

dříve, ale v době původní datace do první poloviny 17. století se tvaroval výběžek v horní části nártu odlišně. Byl výrazně užší a zakončený na horním okraji do obloučku či do tvaru lomeného oblouku. Po stranách lichoběžníkového výběžku „jazyka“ je lehce zaoblené projmutí připomínající původní nártové výstřihy, které se objevovaly na střevicích během celého sedmáctého století. Tvary se opět liší od podoby tzv. *španělek* z počátku třicetileté války.¹⁰ Tehdy obuv dodržovala také hluboké a kruhově tvarované nártové prostřihy oddělující dva pásy zavazované uprostřed nártu.¹¹ Špičky se u obou kusů shodně zužují a vybíhají ostře dopředu, kde tvoří typický tvar užívaný také až kolem roku 1700. Kolem roku 1650, tedy v období, kdy ještě Isabela Kateřina z Harrachu žila, byly na přechodnou dobu oblíbené také protáhlé tvary bot, ale špička byla jakoby téměř před koncem „seseknuta“ a obuv skutečně zakončovala úzká hrana.

Střih svrškové části obuvi je složen ze tří dílců, nártového a dvou patních. Na nártovém dílci je umístěna již zmíněná výšivka. Z patních dílců vybíhají po stranách prodloužené části

k zapínání obuvi ve středu nártu. Spojení všech svrškových dílců je provedeno hrbetovým švem rozloženým.¹² Podle rozmístění chlupových kanálků na rubu by se mělo jednat o kozínku, z které byl kordován tradičně vyráběn. (Obr. 4b) Komfort při nošení zajišťuje vnitřní stélka z bílé usně. Uvnitř střevíce z Uměleckoprůmyslového muzea je umístěna u pravého patního dílce výztuha na způsob opatku, která však zakrývá jen obvod tohoto patního dílce. Tato výztuha je na horním okraji přišita pomocí obnitkovacího stehu. Stehy jsou pravidelné a překrývají celou hranu výztužného dílce. Na střevici z Chebského muzea je toto řešení umístěno zrcadlově. Opačná strana paty a část až po lichoběžníkové prodloužení nártového dílce („jazyk“) byla podložena další vrstvou jemné bílé usně. Mezi nártovým dílcem dochovaných střeviců a podešví je patrná bílá linka pravděpodobně rámu užitého ke spojení svršku a podešve. Podešve byly připojeny obvyklým způsobem, a to švem do šikmého zářezu umístěnému v síle materiálu.

U nerestaurovaného kusu z Uměleckoprůmyslového muzea je povrch barvené strany usně v celé ploše zámišový, tj. jemně vláknitý. Mate-

Obr. 4. Mikrosnímky povrchu usní střevíce inv. č. E48, (a) zámiš, (b) vnitřní stélka, (c) podešev u švu. Foto: Veronika Pilná 2024, se svolením Muzea Cheb.

10 Podrobně ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Dějiny odívání – Boty, botky, botičky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 90; PILNÁ, Veronika a OHLÍDALOVÁ, Martina. Kynžvartské střevíce z předbělohorského období. *Zprávy památkové péče*. 2011, roč. 71, č. 6; PILNÁ, Veronika. *Oděv v západních Čechách 15. až 17. století*. Plzeň: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2018, s. 59–62.

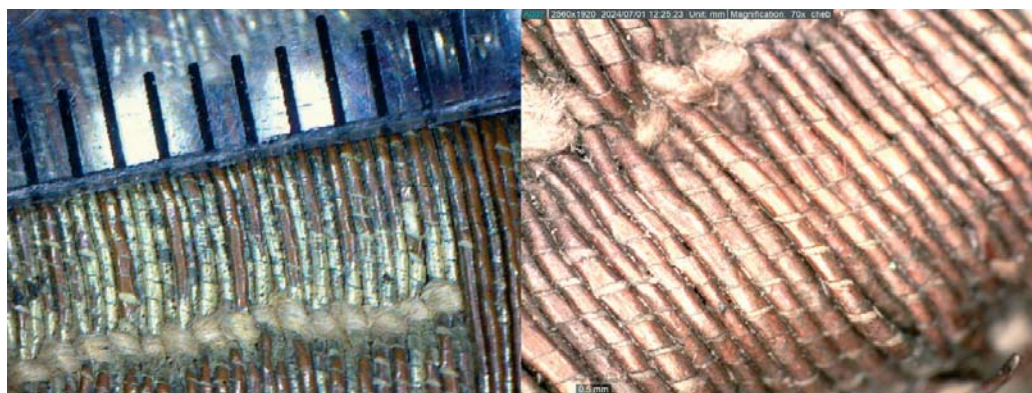
11 Tato část se objevuje pod názvem „die Lapplein“ i v popisech střeviců v *Orbis Sensualium Pistus* od Jana Ámose Komenského: „und zu beiden Seiten die Lapplein“ = překlad z vydání 1942 „a z obou stran klapky“, viz KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Orbis sensualium pictus – Svět v obrazech: jubilejní přetisk prvního vydání z roku 1658*. Praha: nakl. Fr. Strnada, 1942; překlad z vydání 1854; „a z obou stran lošny“ (otvory), viz KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Malý orbis pictus, vyňatý z Komenského*. Praha: nakl. Jaroslav Pospíšil, 1854, s. 29.

12 ANTOŠ, Bohumil a GBELEC, Alois. *Technologie výroby obuvi. Učebnice pro střední odb. učiliště*. Praha: SNTL, 1991, s. 117.

riál byl vyhodnocen při rozboru Ing. Samohýlovou shodně jako kozina.¹³ Na lici pravého patního dílce se navíc nachází fragment paličkované krajky ze zlatého dracounu, který byl však původně přichycen přes celou patu, neboť jsou zde patrné dírký po stezích. (Obr. 6) Paličkovaná krajka byla zhotovena jako pásový typ. Jeden okraj je rovný, druhý tvoří pravidelné špičky, které nejsou spojené přísně geometricky, ale kroucené páry se zde prohýbají do mírného obloučku. K výrobě krajky bylo použito výhradně různých typů kovových nití. Základ raportu formují dracouny a mezi ně je umístěna úzká

kovová lamelka. Dnes je barva zahnědlá, ale původně se jednalo pravděpodobně o postříbřený materiál. Kovové nitě jsou poničené natolik, že u dracounů na řadě míst prosvítá bílý střed. Materiál krajky je na řadě míst natolik zdegradovaný, že původní raport lze jen přibližně odhadovat.

Podešve byly zhotoveny z černě lakované usně. Na obou kusech je dobře patrný zářez chránící švy spojující tuto část se svršky. Zde je také podél švů zachovaný nechozený povrch spodkové usně. Jedná se původem o hovězinu, která se pro podešve běžně používala.

Obr. 5. Mikrosnímky stavu dracounu k porovnání. (a) Stav nerestaurovaného střevíce inv. č. 70.265, (b) stav na inv. č. E48. Foto: Ing. Alena Samohýlová 2024, © UPM.

Obr. 6. Fragment krajky z kovových nití na střevíci inv. č. 70.265. Foto: Ing. Alena Samohýlová 2024, © UPM.

13 GRILL – SAMOHÝLOVÁ (2024), s. 6.

(Obr. 4c) Pata je podepřena potahovaným podpatkem. Vnitřní korpus, nejspíše dřevěný, je pokrytý rovněž černou lakovanou usní a okraj podpatku lemuji krásně pravidelné švy bílou dratví, které tak plní praktickou i dekorativní funkci. Tvar podpatku celkově odpovídá stylu první třetiny 18. století, od paty se klenuté zužuje do užší stopky zakončené půlobloukovým patníkem. Také je podpatek mírně posunutý ke středu chodidla, jak bylo v té době obvyklé, a při pohledu z boku má lehce konkávní profil. Podešev, nasedající na vnitřní straně na podpatek, není asymetricky tvarovaná, její obrys evokuje tvar zašpičatělého listu. Z boku je pak patrné loďkovité prohnutí podešví, kdy se špičky mírně vyklenují vzhůru a nejsou tak při postavení na podložku v kontaktu s podkladem v celé ploše.

ANALOGIE A VYHODNOCENÍ PŘEDMĚTŮ

Díky postupné digitalizaci sbírkových předmětů v paměťových institucích napříč celým světem, lze najít příklady, které rozdělenému „Valdštejnskému“ páru téměř odpovídají. Pravděpodobně vizuálně nejpodobnější se jeví pár červených střeviců inv. č. V75 a,b z let 1700 až 1720 ze sbírek Muzea Weißenfels na zámku Neu-Augustusburg. (Obr. 7) Jsou shodně vyrobeny z červené vláknité usně a nártové dílce mají vyzdobeny kovovou podkládanou výšivkou. Vyšíváný dekor je

koncipován v podobném stylu jako kompozice z vegetabilních úponků, ale není rámován jako dochované střevíce z Čech. Podpatek Weißenfelského příkladu je odlišně potažen červeným materiálem stejně jako vršek obuvi a v zadní části je na potahu umístěn další vyšíváný prvek. Ve Weißenfelské sbírce se dále nachází dva páry tvarově shodné obuvi datované do let 1700 až 1715 provedené v odlišných barevných kombinacích. Pod inv. č. V38ab je uchováván pár potažený na povrchu blankytně modrým hedvábím, které má v ploše nártu umístěnou podkládanou výšivku ze stříbrných kovových nití. Podobně byl vytvořený také pár inv. č. V4ab, který má v ploše bílé usně zhotovenou výšivku se středovými květy a rámečkem lemuující lichoběžníkový „jazyk“. Také se zde vyskytuje paličkovaná kovová krajka umístěná do středu patních dílců a na horní okraj nártu. Další bílou variantu tohoto tvaru obuvi představuje střevíc z Mnichovského Stadtmuseum s inv. č. T-XII/346, který je datovaný okolo roku 1730. Při pohledu z profilu má navíc tento kus obdobně loďkovitý tvar jako valdštejnské střevíce. Rozsáhlejší sbírku historické obuvi spravuje také Bayerische Nationalmuseum v Mnichově, kde můžeme najít další tvarově shodné příklady jako béžový pár potažený hedvábnou vzorovanou látkou vyrobený kolem roku 1700 (inv. č. I 7 69-70), pár z počátku 18. století s potahem ze zlatožlutého hedvábí (inv. č. 96/56.7-8) či bílý střevíc s výšivkou z let 1700 až 1710 (inv. č. I 7 259).¹⁴

Obr. 7. Nejblíží analogie, pár červených střeviců z let 1700 až 1720 z Museum Weißenfels (inv. č. V75 a,b). Zdroj: © Museum Weißenfels - Schloss Neu-Augustusburg ; Licence: CC BY-NC-SA.

¹⁴ Bayerisches Staatsmuseum, Die Sammlung Online [online]. Dostupné z: <https://www.bayerisches-nationalmuseum.de/sammlung/sammlung-online> (K přesnému zobrazení zmínovaných předmětů ve vyhledávání lze užít v textu uvedená inventární čísla.). Ke sbírce obuvi v Bayerische Nationalmuseum více DURIAN-RESS, Saskia. *Schuhe vom späten Mittelalter bis zum Gegenwart*. München: 1991.

Tvarové srovnání tak plně souzní s vyhodnocením střevíce z Uměleckoprůmyslového muzea, které provedla během své badatelské návštěvy anglická specialistka na historickou obuv June Swann. Podle jejího názoru byla obuv vyrobena mezi lety 1720 až 1735 a toto určení je zachované ve formě přípisu na kartonové evidenční kartě.¹⁵

Výrazná výšivka kovovými nitěmi na výrazném barevném podkladu však byla na obuvi používána už ve Valdštejnově období, což mohlo podpořit původní vyhodnocení stáří střevíců. Mezi nejznámější takové kusy patří vyšívané pantofle z hedvábného červeného sametu ze sbírek drážďanské Rüstammer (inv. č. i.0104.01).¹⁶ Pár drážďanských pantoflí pochází z roku 1602. Má nártový dílec potažený rudým hedvábným sametem zdobeným výšivkou ze zlatých a stříbrných nití doplněnou o drobné kovové pajetky. Řešení špičky se od valdštejnských kusů výrazně odlišuje, je zakulacený a podešev je řešena do tvaru osmičky tak, jak to bylo v tomto období obvyklé. Ve stejné barevné kombinaci, tedy kovová niť na červeném podkladě jsou dochované další pantofle (inv. č. T.631&A-1972) z let 1650 až 1660 ve sbírkách Victoria & Albert Museum.¹⁷ Kovová podkládaná výšivka stříbrnou dracounovou nití, která se svým charakterem blíží valdštejnským střevicům, byla provedena na hedvábný samet. Tento příklad tak pochází z období korespondujícího s životními daty Isabely Kateřiny z Harrachu. Ale i u tohoto příkladu je špička obuvi odlišná než na ji připisovaných střevicích. Při nedostatku informací tak mohlo dojít snadno ke zkreslení časového odhadu stáří střevíců, protože stejné kombinace barvy a materiálů byly prokazatelně užívané už v první polovině 17. století.

Výšivky pro zdobenou obuv mohly vznikat i v domácím prostředí v rukou dovedných dam a jejich doprovodů, o čemž se můžeme přesvědčit v dobových vzornících. Předlohy pro vyšívání obuv najdeme př. ve vzorníku Margarethy Helm z let 1720 až 1725.¹⁸ Výšivka je zde na straně A2 s poznámkou „Schuh“ navržena pro nártový dílec i pro patní dílec. (Obr. 8) Také vychází z květinových motivů, ale převládají zde spíše květy tulipánů. Na dalších dvou stranách jsou předtištěny čtyři návrhy pro pantofle. I ty ve dvou případech představují florální výšivku s výrazným květem ve středu a úponky okolo. Předlohu k ozdobení dámské obuvi přinesl také druhý díl vzorníku od Margarethe Helm vydaný okolo roku 1742.¹⁹ Předtištěné vzory jsou pojaté v druhém dílu vzorníku odlišně. Zatímco předchozí kniha měla připraveny předlohy pro výšivku ve volném stylu, kladenou niť či malbu jehlou, zde se nachází motivy upravené do čtvercové sítě. Tj. počítalo se s odlišným postupem práce a technikou.

DNEŠNÍ VZHLED A RESTAUROVÁNÍ

Jelikož střevíce byly od sebe na dlouhá desetiletí odloučeny a o existenci druhého do páru neměla odborná veřejnost povědomost, byly oba vystaveny částečně rozdílným způsobům péče. Kus předaný do Chebského muzea jako součást Valdštejnských memorabilií je po řadu let vystavován a byl součástí krátkodobých výstav. Před výstavou Valdštejn a jeho doba v roce 2007 byl předán k restaurování do dílny Heleny Kastlové. Restaurátorka popsala stav střevíce jako „je zhotoven z jemné jelenice kolorované v barvě sieny pálené. Na nártu je výšivka z leónského předu,“

15 Identifikace přípisu na základě sdělení PhDr. Evy Uchalové, kurátorky sbírky historických oděvů UPM.

16 On-line: <https://skd-online-collection.skd.museum/Details/Index/283283>

17 On-line: <https://collections.vam.ac.uk/item/O74679/pair-of-shoes-unknown/>

18 HELM, Margarethe. *Kunst- und Fleiss-übende Nadel-Ergötzungen oder neu- erfundenes Neh- und Stick-Buch*. Norimberk: nakl. Johann Christoph Weigel, kol. 1725. Dnes uloženo ve Victoria & Albert Museum London, inv. č. E.3403-1932. Též Národní památkový ústav, SZ Žleby, inv. č. ZL11236; Více o ručních pracích ve fraucimorech např. NACHTMANOVÁ, Alena. Fraucimor jako dílna textilního umění. Ruční práce v životě českých šlechticů na pomezí renesance a baroka. *Textil v muzeu*. 2024, roč. 20, č. 1. s. 5–23.

19 HELM, Margarethe. *Fortgesetzter Kunst- und Fleiss-übender Nadel- auch Laden-Gewirck- Ergötzungen oder des neu-erfundenen Neh und Stick Buchs Anderer Theil*. Norimberk: nakl. Johann Christoph Weigel, kol. 1725. Dnes uloženo ve Victoria & Albert Museum London, inv. č. E.1152-1933.

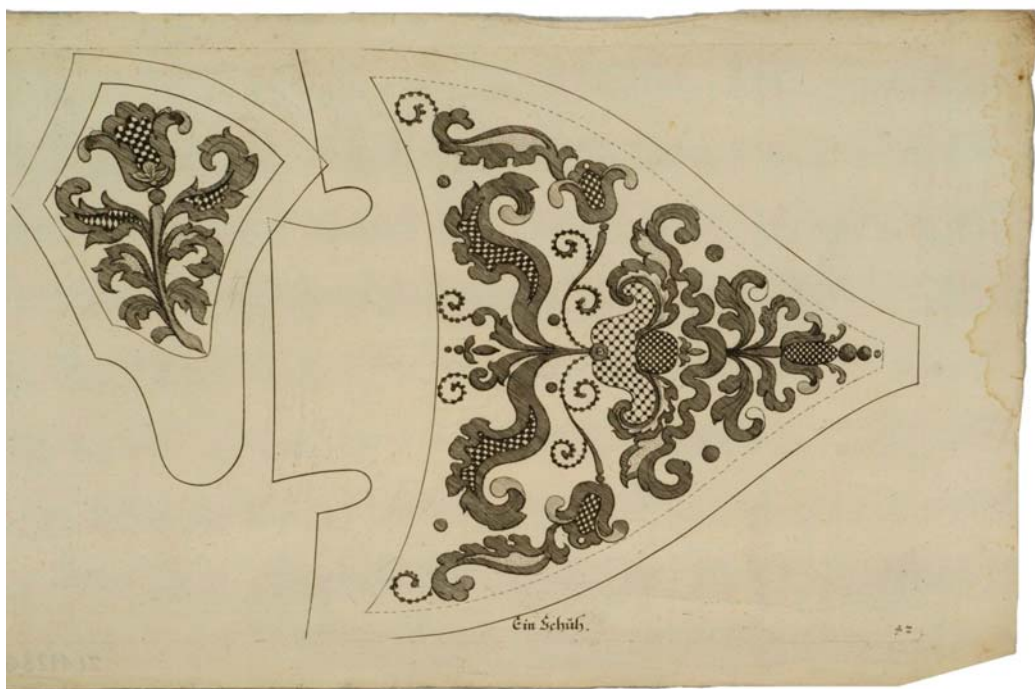
20 KASTLOVÁ, Helena. *Projekt restaurátorské akce – Střevíc Izabely Kateřiny z Valdštejna Inv. č. E48, Jezdecké boty Albrechta z Valdštejna Inv. č. E49*. (Restaurová zpráva) Chotikov: 2007, s. 3.

dekor tvoří rostlinný motiv. Na bocích a pod jazykem je jelenice lokálně rozrušena, barva vyrudlá, v zadní části ve švu původní stehy povolené. Podpatek je v horní části mechanicky poškozen. Výšivka je silně zoxidovaná, kovová vrstva je setřelá. Celkově zašpinění prachem.²⁰

Dále krátce popisuje technický a technologický postup zákroku: „Jelenice byla vyčištěna ve zpěněném roztoku: Santaponu L, 30% kyseliny octové, glycerinu, denaturovaného lihu 96%, terpentinu a vody. Výšivka z leónského přediva byla vycíděna ultrazvukem a vyleštěna jemným kartáčkem. Uvolněné stehy byly zpevněny a došity. Rozrušená místa jelenice byla podložena kolorovanou jemnou kůží a přiskeletována k podkladu. Boční ochablé stěny střevíce byly podloženy novou jelenicí stejné barvy. Vyrudlá místa kolorované jelenice byla citlivě retušována v původním odstínu. Nakonec bylo provedeno vytvarování střevíce.“ [Tamtéž.]

Dnešní odlišný vzhled obou střevíců tak způsobilo patrně vyhodnocení původní barevnosti, které ovlivnil nejspíše nedostatek podkladů

kprovedení hlubší historické rešerše oproti dnešku. V současné době je mnohem snadnější získat zahraniční literaturu i digitalizované evidenční záznamy analogii v on-line sbírkách různých paměťových institucí. Restaurátorka tak odhadla původní odstín obuvi na červenohnědou nebo spíše hnědou barvu a rozhodla do tohoto odstínu části, které byly vybledlé, dobarvit. Barvení, možná i v souvislosti s nějakou formou pokusu o promaštění usně, které se standardně používalo, ale ve zprávě není zmíněno, způsobilo celkové ztmavení odstínu a slepení zámišového povrchu. Povrch tak působí „slepě“, původní červený odstín prosvítá jen na několika místech mezi výšivkou, a barva navíc zatekla na bílý proužek mezi svrškem a podešví. Čistění kartáčkem, zdá se, navíc trochu ovlivnilo pevnost podkládané výšivky i v takových místech, kde na nerestaurovaném kusu dodnes lépe drží, a dracoun zde odhaluje podložku. Subjektivně lze říci, že dnes se oproti stavu v roce 2015 lehce ztrácí „slepená podoba“ na některých místech zámišového povrchu. Usňová „vlákna“ se

Obr. 8. Předloha na vyšívání střevíce ze vzorníku Margarety Helm *Kunst- und Fleiss-übende Nadel-Ergötzenngen oder neuerfundenes Neh- und Stick-Buch*, kol. 1725, Národní památkový ústav, SZ Žleby, inv. č. ZL11236. Zdroj: fotoarchiv NPÚ.

trochu uvolňují a mezi výšivkou prosvítá v náznacích charakter zámiše. Patní dílce jsou však bohužel nadále hnědé a jakoby přetřené matnou barvou, která ulpěla na povrchu. Střevíc byl před zásahem poškozen dlouhým vystavováním, ale pro restaurování nastavené parametry finálního vzhledu charakter kusu významně pozměnily. Stav je o to více viditelný, když máme možnost porovnat s kusem, který byl dlouhodobě uchovávan v depozitáři a ponechán bez konzervování.

HISTORIE STŘEVÍČŮ A LOKALIT PŮVODU, DISKUSE

Původní evidenční karta z Chebského muzea zachycuje původ střevíce v položce „způsob nabytí“ jako „převod z Valdštejnského paláce“ a to ke dni 10. dubna 1978. Do evidence muzea byl zaveden pod přírůstkovým číslem P8/78. Evidenční karta mu pak byla dohotovena 25. 7. 1979 a odborný popis pro evidenční záznam vyhotovila M. Soukupová. Střevíc uchovávaný ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea byl převezen ze zámku Jemniště. Do specializované sbírky oděvů a obuvi, kterou zde Uměleckoprůmyslové muzeum spravovalo od roku 1953 do roku 1961, se dostal z původního mobiliáře zámku Frýdlant.²¹ V současné evidenční kartě je uvedeno nabytí k roku 1962. Původní umístění specifikuje zápis: „Ze sbírek býv. muzea módy na Jemništi /č. i. J 6620/ svoz -Frýdlant.“²² Toto inventární číslo odkazuje na původní soupisy Národní kulturní komise vyhotovené při zestátnění památkových objektů, ale v případě střevíce se v číselné řadě objevuje v seznamu „Jemniště – svoz UPM“ mezera a čísla mezi položkami inv. č. 6618 „mexický slaměný klo-

bouk“ a inv. č. 6624 „černé dámské lakové střevíce o./okolo/ 1926“ chybi.²³ Položky převedené na Jemniště z Frýdlantu ve většině případů nesou číselování z původního objektu, jsou označeny jako „b.č“, tj. „bez čísla“. Je tedy jasné, že o jejich využití na Frýdlantu se neuvažovalo a z toho důvodu je nenacházíme ani ve frýdlantském soupisu tzv. kmenového mobiliáře.²⁴ V kontextu zestátnění se oděvy, obuv a oděvní doplňky někdy jeví jako nevýznamný majetek, který nemusel být nutně evidován.

Obě původní lokality spojuje rod Valdštejnů a postava Albrechta z Valdštejna, který také obě před svou smrtí v roce 1634 vlastnil. Hrad a zámek ve Frýdlantu následně připadl rodině Gallasů, respektive Matyáši Gallasovi, který byl stejně jako Valdštejn jedním z nejvýznamnějších vojenských velitelů své doby a původně působil ve Valdštejnových službách. Hrad byl za jeho éry využíván především vojensky a v roce 1636 obsazen švédským vojskem.²⁵ Další Gallasové však panství rozšiřovali a věnovali se více i okolí. Po roce zámek zdědili příbuzní Clamové pod podmínkou, že připojí do svého jména také jméno Gallas. Hned první z nových majitelů zámku, Kristián Filip Clam-Gallas (1748–1805), ho v roce 1801 z části zpřístupnil veřejnosti. Bylo možné navštívit hradní muzeum, kde byly připomínány i historičtí majitelé Frýdlantů včetně Redernů a frýdlantského vévody.²⁶ V Clam-Gallasovském majetku zůstal až do roku 1945.

Valdštejnský palác po Albrechtově smrti nejdříve propadl císařské komoře, ale již v roce 1639 byl prodán zpět Maxmiliánovi z Valdštejna. Rod jej držel následně až do konfiskace v roce 1945. V období třicetileté války stavbu na čas obsadili Švédové a část sbírek odvezli do královských sbírek ve Stockholmu.²⁷

21 GRILL – SAMOHÝLOVÁ (2024), s. 2.

22 Nabytí bylo převodem: „1962-převod z SPŠ v likv., č. j. 4802/62, č. př. 144/62 seznam č. 4“ Podle evidenční karty UPM, inv. č. 70.265.

23 Inventář zámku Jemniště tzv. černá kniha Jemniště – svoz UPM, s. 181.

24 Inventář zámku Frýdlant, tzv. černá kniha kmenová, nedatováno (cca. 1946–1950). Národní památkový ústav, generální ředitelství, bez sign.

25 ANDĚL, Rudolf – FIALA, Zdeněk – KOPAČKA, Ludvík – LOUDA, Jiří. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. [Díl] 3: Severní Čechy. Praha: Svoboda, 1984, s. 120.

26 PAVLÍKOVÁ, Jana. Hrad a zámek Frýdlant. In: ASCHENBRENNER, Martin – ČERNÁ, Renata – KADLEC, Miloš – PAVLÍKOVÁ, Jana – TREGL, Vladimír – WEISS, Petr. *Interiéry hradů a zámků v Libereckém kraji a historie jejich zpřístupňování*. Liberec: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci, 2012, s. 9.

27 VLČEK, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy, Malá Strana*. Praha: Academia, 1999, s. 148.

Obě lokality tak prošly majetkem různých rodů, a v případě Frýdlantu došlo ke spojení se zcela jinými rodinami. Nabízí se tak otázka, zda by majitelé mimo Valdštejny měli potřebu uschovávat si památky na příslušníky jiných šlechtických rodů. V roce smrti Kristiána Filipa Clam-Gallase, tj. čtyři roky po provozování hradního muzea, byl sepsán inventář, který obsahoval také části zámku zpřístupněné návštěvníkům.²⁸ Jako poslední v seznamu byla zařazena zbrojnice „Ristkammer“ obsahující jedno staré rytířské sedlo, dvě dámská sedla, jeden pár pantoflů a dva páry dámských bot. Dále zde byly vystaveny různé erby od Berků z Dubé, českého království, Bibersteinů, Redernů, Šliků, Valdštejnů, Colonů, Clamů a Clam-Gallasů. Hradní muzeum skutečně připomínalo i jiné rody než jen aktuální majitele. Také máme doloženu přítomnost dámské obuvi, která sice není blíže popsána, ale předměty tohoto typu zde byly prezentovány již v této době. Na konci 19. století byl stav frýdlantského hradního muzea zachycen př. v díle Hradý, zámky a tvrze království Českého, kde se dozvídáme o místnostech s militárií: „*Jdouc odtud okolo věže přijde se nedaleko horního sklepa téže věže do starých dvou komor zbrojních, kdež se drahé starých zbraní uschovává. Jsou tu drátěné košile, cepy, samostřily, hákovnice, železná děla, pancíře, přilbice, sekery, partisány, kopí, meče, kordy, čekany, koule, kotle a bubny (jeden buben z vojska Valdšteinského), též hudební nástroje. Také je tu jedno dělo, jež líl roku 1687 „Nicolaus Lów“ v Praze. Vedle zbrojnice jsou erby bývalých držitelův a rozmanité památnosti, a v obou nárožních světnicích jsou staré podobizny rodu Gallasovského a Kolonovského, jakož i jiné obrazy, staré terče a ručnice novějšího způsobu.*“²⁹ Sedláček v předcházející části zmiňuje „*roucho*

a šavle polního maršála Radeckého“, ale zda byly mezi památkami na Valdštejna či Rederny nějaké módní doplňky nebo obuv nikoliv.³⁰

Pravděpodobnost, že bychom archivním průzkumem získali informace přesně o konkrétním kusu oděvu či obuvi je obecně velice nízká. Podrobnější zápisy se týkají zpravidla výjimečných kusů spojených s významnými osobnostmi veřejného nebo ještě častěji duchovního života. Ale inventář obsahuje informace o třech párech obuvi včetně jednoho páru pantoflů. Ve sbírce Uměleckoprůmyslového muzea v Praze se nacházejí další ukázky dámské obuvi datované do první třetiny 18. století s původem „Frýdlant“. Nachází se zde ještě pár dámských pantoflů ze stejného období a stejné velikosti.³¹ S chybějícím kusem, který se nachází v chebském muzeu, se jedná zjednodušeně o „*1 Paar Pantoffeln, 2 Paar Frauen Schuh*“ jako ve frýdlantském inventáři z roku 1805! Mohlo by se tak jednat o původní frýdlantské exponáty z hradního muzea.

Kdy mohlo dojít k rozdělení střeviců a jejich spojení s Isabelou Kateřinou z Harrachu? V roce 1934 byla postava Albrechta z Valdštejna v rámci kulatého výročí jeho smrti hojně připomínána. Svědčí o tom novinové články, př. v Lidových novinách vyšla řada článků věnující se jeho životu. V druhém čísle vydaném 25. února 1934 byly zařazeny články od Josefa Pekaře „Rozhodnutí Vidně o sesazení Valdštejna“ a „Albrecht z Valdštejna a česká otázka“, krátká zpráva o šetření o pravosti Valdštejnovy lebky od profesora Matiegy a také zmínka o výstavě „Valdštejna a doba pobělohorská“ ve Valdštejnském paláci.³² Téma se objevilo dále ve čtvrtém čísle časopisu Jas.³³ K této výstavě se dochovaly skleněné negativy na zámku Frýd-

28 Inventarium der im hochgräflich Clam-Gallasischen Schless Friedland vorgefundenen Mobilien und Effecten Neu aufgenommen den 7ten May A. 1805. SOA Litoměřice, Inventář zámku ve Frýdlantu, 1805, fond Historická sbírka Clam-Gallasů, Frýdlant, i.č. 2017.

29 SEDLÁČEK, August. *Hradý, zámky a tvrze království Českého*. Praha: Tiskem a nákladem Františka Šimáčka, 1895, s. 183.

30 Sbírku memorabilií na maršála Radeckého inventář zámku Frýdlant pořízený Národní kulturní komisí, tj. v Černé knize kmenové na rozdíl od sledované obuvi reflektuje. Viz Inventář zámku Frýdlant, tzv. černá kniha kmenová, s. 15.

31 GRILL – SAMOHÝLOVÁ (2024), s. 6.

32 *Lidové noviny*. Roč. 42, č. 329. Praha: nakl. Lidové noviny, 1934.

33 *Jas. Rodinný obrázkový týdeník*. Roč. 8, č. 4. Praha: nakl. Československé obce sokolské, 1934; V následujícím roce pak časopis Vojenské rozhledy přinesl kompletní přehled bibliografie k jubilejnímu roku Valdštejnova úmrtí, viz *Vojenské rozhledy. Revue militaire tchécoslovaque*, č. 16/4. Praha: Vědecký ústav vojenský, 1935.

lant.³⁴ Pod inventárním číslem F7941 se nachází soubor záběrů na valdštejská memorabilia. Mezi nimi jsou i dva pohledy do otevřených dveří prosklené vitríny obsahující vysoké jezdecké boty, pár ostruh, kord s pochvou, pár ostruh a zcela dole z profilu zachycený dámský střevíc.³⁵ (Obr. 9) Ač není výšivka na nártovém dílci zcela patrná, tvar se shoduje se střevícem z Chebského muzea. K výstavě vyšel také katalog obsahující soupis všech vystavených položek. [GUTH 1934] Výstava byla rozdělena do dvou částí, první se nacházela v prostorách Valdštejského paláce a druhá v budově Uměleckoprůmyslového muzea. Co se týče oděvů, obuvi a oděvních součástek, tak se ve vystavené kolekci nacházely různé ukázky včetně jezdeckých bot a límce, které byly soustředěny do výstavních prostor ve Valdštejském paláci. Jako položky č. 446 a č. 448 se zde objevují dva dámské střevíce. Pod č. 446 byl vystavován „*Střevíc Isabely, vévodkyně Frýdlantské. Kůže červeně zbarvená, stříbrem vyšíváná.*“ a pod č. 448 „*Střevíc Isabely, vévodkyně Frýdlantské. Bílé hedvábí a bílá kůže.*“ [Tamtéž 1934, s. 34] Podle krátké charakteristiky je jasné, že položka č. 446 byla jedním střevícem z námi zkoumaného páru. Majiteli obou kusů byli příslušníci rodiny Valdštejnů, v případě bílého to byl „*Emanuel Waldstein, velkostatkář v Třebíči*“ a v případě červeného „*Dr. Karel Waldstein, velkostatkář v Praze*“. [Tamtéž 1934, s. 44] Nabízí se tak představa, že obuv byla rozdělena ještě před rokem 1934, kdy byl jeden ze střevíců představován jako Valdštejská památka na výstavě ke kulatému jubileu generalissimovy smrti. Podrobnější informace se zatím nepodařilo v archivních materiálech dohledat. K rozdělení tak došlo v období ohraničeném roky 1805 a 1934. Jeden z páru zůstal v majetku Clam-Gallasů na Frýdlantu a druhý se dostal do vlastnictví Valdštejnů.

Poslední významné otázky, které si můžeme položit, jsou – mohla by obuv jako tvarový módní experiment mimo zvyklosti doby skutečně patřit Isabele Kateřině z Harrachu, a případně: komu obuv skutečně patřila? I pokud by bylo tvarové vyhodnocení naprosto mylné, po přechodu z majetku Albrechta z Valdštejna k rodině Gallasů byl Frýdlant v roce 1636 obsazen švédským vojskem, což je zpravidla doprovázeno ztrátami movitého vybavení. Představa, že byla obuv dodatečně přivezena př. po smrti Isabely Kateřiny, se zdá málo pravděpodobná. Druhou hypotetickou lokalitou uložení by mohl

Obr. 9. Valdštejská memorabilia na snímku z kolekce Frýdlantských negativů, Národní památkový ústav, SZ Frýdlant, inv. č. F-07941-184. Zdroj: fotoarchiv NPÚ.

34 K původu negativů popis Bc. Radima Váchy z roku 2012: „*Soubor byl pořízen za účelem jeho prezentace při Valdštejských slavnostech, připomínajících 400 let od zavraždění Albrechta z Valdštejna. Byl kompletován za účasti Dr. J. Bergla, státního archiváře z Prahy, Valdštejská ul. 16, který pravděpodobně spolupracoval s kolegou ve Vídni. Svou roli sehrál i Gottfried Wurbs, frýdlantský fotograf a vydavatel. Je možné, že je autorem snímků. Diapozitivy ovšem nebyly odeslány z pražského archivu do Frýdlantu, ale naopak, což zůstává nevysvětleno. Zrovna tak, proč se soubor ocitl na frýdlantském zámku, a ne např. v Městském muzeu, když iniciátorem slavnosti bylo Město Frýdlant. Vysvětlením by bylo uhrazení nákladů s pořízením snímků spojených rodinou Clam-Gallas.*“ Z karty základní evidence k předmětu F-07941/001, evidenční systém CastIS, náhled 30. 5. 2025.

35 Anonym: *Pohled na vitrínu s Valdštejskými memorabilií.* Černobílý negativ, 840 × 840 mm. Dnes: Národní památkový ústav, SZ Frýdlant, inv. č. F7941-59 a F7941-184.

být Valdštejnský palác, ale vzhledem k dění v komplexu a v Praze obecně³⁶, by se muselo jednat o pozdější uložení, ale pak není zcela jasné, proč by o druhý střevíc měli zájem Clam-Gallasové. Jako doplnění svého hradního muzea? Přesun od Clam-Gallasů k Valdštejnům se jeví jako přirozenější, neboť éru Albrechta z Valdštejna měli potřebu připomínat přirozeně více Valdštejní. Z časového zařazení a lokality, kde byly v roce 1805 nejspíše oba kusy uloženy, se nabízí ztotožnění s osobou Marie Anny z Gallasu, rozené Colonnové z Felsu (*1702–†1759), která se vdala za Filipa Josefa z Gallasu v roce 1726.³⁷ Tato významná životní událost mohla být spojena i s ponecháním nějaké součásti použité garderoby na památku, přičemž rok této události nápadně koresponduje s odhadem časového původu střevíců. Po smrti Marie Anny z Gallasu přešel Frýdlant do majetku jejích synovců, došlo ke spojení rodových jmen a vznikl spojený rod Clam-Gallasů.³⁸ Marie Anna tak jistě byla vnímána svými synovci jako významná osobnost, ke které by si případně mohli uschovat nějaké památky osobnějšího charakteru. K potvrzení této hypotézy však chybí přesvědčivé prameny a je tak nutno upozornit, že se jedná jen o odhad vytvořený na základě souladu dvou časových údajů.

ZÁVĚR

Na základě popisu a předložených analogií nelze pochybovat, že frýdlantské střevíce vznikly jindy než v průběhu první třetiny 18. století. Nemohly tak patřit Isabelle Kateřině z Harrachu, ale představují skvělý příklad luxusní dámské obuvi z mladšího období. Tvar obuvi a její reprezentativní provedení je řadí k mimořádně dochovaným ukázkám obuvnické produkce pro nejvyšší společenské vrstvy. Současně představují pěkný vzorek precizního vyšivač-

ského umění a také, byť malým zlomkem, přibližují sortiment kraje zhotovovaných z ko-
vových nití.

Memorabilia na konkrétní historické osobnosti mohou mít zajímavé osudy a některé pasáže jejich cest se často obtížně sledují. Řada upomínek patří do oblasti předmětů každodenní potřeby a u takových jejich původní utilitární určení je v průběhu času opakovaně ohrožuje. Oproti tomu umělecká díla nebo militaria požívají někdy díky svému „ušlechtilému“ účelu určitou ochranu a pak mají mnohem snadněji sledovatelnou cestu v archivních fondech. Ke špatnému zařazení nebo připsání původu však může dojít u všech dochovaných předmětů. Příklad frýdlantských střevíců ukazuje, jak snadno, jistě v dobré víře, se upevní „romantická“ legenda. Samotná její existence však dává celé situaci jiný rozměr, protože doplňuje náš vhléd do dějin paměťových institucí u nás a nabízí ukázkou, jak s předměty v rámci výstav pracovali naši předchůdci v době, kterou nám zprostředkovávají již výhradně archivní fondy. Je odkazem na období „sběratelů starožitnosti“, kdy se na památky a dějiny nahlíželo z odlišných pozic. Také je to další zajímavá ukázkou nutnosti ptát se po původu námi spravovaných předmětů a ukazuje, že odborná práce našich paměťových institucí, rešerše, průzkumy a opakované ověřování našich informací jsou nezbytné ke správné správě našeho kulturního dědictví. Podrobná evidence všech informací a spolupráce mezi obory i institucemi nesmí být pro další rozvoj péče o historické památky i prezentaci veřejnosti podceňována.

SEZNAM ZDROJŮ

Prameny

HELM, Margarethe. *Kunst- und Fleiss-übende Nadel-Erg'otzungen oder neu-erfundenes Neh- und*

36 Např. HORYNA, Mojmír a KUČERA Jaroslav. *Valdštejnský palác v Praze*. Praha: Gema Art pro Kancelář Senátu Parlamentu České republiky, 2002, s. 62.

37 KRUMHOLZ, Martin. *Gallasové – barokní kavalíři a mecenáši (1630–1757)*. Disertační práce, vedoucí Martin Horyna. Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění, obor Dějiny výtvarného umění, 2013, s. 176; V mobiliárním fondu Frýdlant se nachází jeden portrét této dámy v bílé rokové toaletě a s bílými zlatě zdobenými střevíci. Anonym: Marie Anna z Gallasu, roz. z Colona-Fels. Olej na plátně, 2530 × 1520 mm. Dnes: Národní památkový ústav, SZ Frýdlant, inv. č. F-00183/001.

38 ANDĚL, Rudolf – FIALA, Zdeněk – KOPAČKA, Ludvík – LOUDA, Jiří. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. [Díl] 3: Severní Čechy. Praha: Svoboda, s. 123.

Stick-Buch. Norimberk: nakl. Johann Christoph Weigel, kol. 1725. Dnes: Victoria & Albert Museum London, inv. č. E.3403-1932. Těž Národní památkový ústav, SZ Žleby, inv. č. ZL11236.

HELM, Margarethe. *Fortgesetzter Kusnt- und Fleiss-übender Nadel- auch Laden-Gewirck- Ergötzen oder des neu-erfundenen Neh und Stick Buchs Anderer Theil*. Norimberk: nakl. Johann Christoph Weigel, kol. 1725. Dnes: Victoria & Albert Museum London, inv. č. E.1152-1933.

Inventarium der im hochgräfllich Clam-Gallassischen Schless Friedland vorgefundenen Mobilien und Effecten Neu aufgenommen den 7ten May A. 1805. SOA Litoměřice, Inventář zámku ve Frýdlantu, 1805, fond Historická sbírka Clam-Gallasů, Frýdlant, i.č. 2017.

Inventář zámku Frýdlant, tzv. černá kniha kmenová, nedatováno (cca. 1946–1950). Národní památkový ústav, generální ředitelství, bez sign.

Inventář zámku Jemniště tzv. černá kniha Jemniště – svoz UPM, nedatováno (cca. 1946–1950). Národní památkový ústav, generální ředitelství, bez sign.

Literatura

ALBRECHTSEN, ANDĚL, Rudolf – FIALA, Zdeněk – KOPAČKA, Ludvík – LOUDA, Jiří. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, [Díl] 3: Severní Čechy*. Praha: Svoboda, 1984. s. 117.

ANTOŠ, Bohumil a GBELEC, Alois. *Technologie výroby obuvi: Učebnice pro střední odb. učiliště*. Praha: SNTL, 1991. s. 117. ISBN 80-03-00447-0.

ARNOLD, Janett. 'The 'pair of straight bodies' and 'a pair of drawers' dating from 1603 which Clothe the Effigy of Queen Elizabeth I in Westminster Abbey'. In: *Costume: the journal of the Costume Society* 41/1. Londýn: Costume Society, 2007. 202 s. ISSN 0590-8876. S. 1–10.

DURIAN-RESS, Saskia. *Schuhe vom späten Mittelalter bis zum Gegenwart*. München: 1991. 302 s. ISBN 3-7774-5380-3.

FUČÍKOVÁ, Eliška a ČEPIČKA, Ladislav. *Albrecht z Valdštejna a jeho doba*. Praha: Academia, 2007. 126 s. ISBN 978-80-200-1552-5.

GOUBITZ, Olaf – DRIEL-MURRAY, Carol van – GROENMAN-VAN WAATERINGE, Willy. *Stepping through time: archaeological footwear from prehistoric times until 1800 / Olaf Goubitz, Carol van Driel-Murray, Willy Groenman-van Waateringe*. Zwolle: Stichting Promotie Archeologie, 2007. 396 s. ISBN 978-90-893-2004-9.

GRILL JANATOVÁ, Markéta a SAMOHÝLOVÁ, Alena. Obutí pro šlechtici i svatou. Barokní dámské pantofle ze sbírky Umělecko-průmyslového muzea v Praze a okruh analogické obuvi. *Textil v muzeu*. 2024, roč. 20, č. 1, s. 24-36. ISSN 1804-1752. s. 24–36.

GUTH, Karel. *Výstava Albrecht z Valdštejna a doba bělohorská*. Praha: Výbor pro pořádání výstavy, 1934. 101 s. Bez ISBN.

HÝSEK, Miloslav – MARTÍNEK, František – ODLOŽILÍK, Otakar – PROKEŠ, Jaroslav. *Doba bělohorská a Albrecht z Valdštejna: Sborník osmi statí*. Praha: Výbor výstavy Albrecht z Valdštejna a doba bělohorská, 1934. Bez ISBN.

HORYNA, Mojmir a KUČERA Jaroslav. *Valdštejnský palác v Praze*. Praha: Gema Art pro Kancelář Senátu Parlamentu České republiky, 2002. 527 s. ISBN 80-86087-35-2.

Jas, Rodinný obrázkový týdeník. Roč. 8, č. 4. Praha: nakl. Československé obce sokolské, 1934.

Lidové noviny. Roč. 42, č. 329. Praha: nakl. Lidové noviny, 1934. ISSN 1802-6265.

KASTLOVÁ, Helena. *Projekt restaurátorské akce – Střevíc Izabely Kateřiny z Valdštejna Inv. č. E48, Jezdecké boty Albrechta z Valdštejna Inv. č. E49*. (restaurátorská zpráva) Chotíkov, 2007. 13 s.

KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Malý orbis pictus, vyňatý z Komenského*. Praha: nakl. Jaroslav Pospíšil, 1854. 58 s. Bez ISBN.

KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Orbis sensualium pictus – Svět v obrazech: jubilejní přetisk prvního vydání z roku 1658*. Praha: nakl. Fr. Strnada, 1942. 329 s. Bez ISBN.

KRUMHOLZ, Martin. *Gallasové – barokní kavalíři a mecenáši (1630–1757)*. Disertační práce,

ved. Martin Horyna. Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění, obor Dějiny výtvarného umění, 2013.

MUCHKA, Ivan – KŘÍŽOVÁ, Květa. *Valdštejnský palác*. Praha: Nakladatelské sdružení Public History a Petit, 1996. 34 s. ISBN 80-902193-1-4.

NAČERADSKÁ, Petra. *Po stopách Valdštejnů*. Praha: Národní památkový ústav, Územní odborná správa v Praze, 2020. 168 s. ISBN 978-80-7480-152-5.

NACHTMANNOVÁ, Alena. Fraucimor jako dílna textilního umění. Ruční práce v životě českých šlechticů na pomezí renesance a baroka. *Textil v muzeu*. 2024, roč. 20, č. 1, s. 5-23. ISSN 1804-1752.

PAVLÍKOVÁ, Jana. Hrad a zámek Frýdlant. In: ASCHENBRENNER, Martin – ČERNÁ, Renata – KADLEC, Miloš – PAVLÍKOVÁ, Jana – TREGL, Vladimír – WEISS, Petr. *Interiéry hradů a zámků v Libereckém kraji a historie jejich zpřístupňování*. Liberec: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci, 2012. 135 s. ISBN 978-80-904852-8-0. S. 7–20.

PILNÁ, Veronika. *Oděv v západních Čechách 15. až 17. století*. Plzeň: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2018. 365 s. ISBN 978-80-85035-52-0.

PILNÁ, Veronika. Valdštejnové na Štáhlavském panství a počátky archeologie. In: *Bohemiae Occidentalis Historica*. 2022, č. 1. Plzeň: Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2022. 112 s. ISSN 2336-7547. S. 41-60.

PILNÁ, Veronika a OHLÍDALOVÁ, Martina. Kynžvartské střevíce z předbělohorského období. *Zprávy památkové péče*. 2011, roč. 71, č. 6. 470 s. ISSN 1210-5538.

POCHE, Emanuel a PREISS, Pavel. *Pražské paláce*. Praha: Odeon, 1973. 396 s. ISBN 01-513-73.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Praha: Tiskem a nákladem Františka Šimáčka, 1895, s. 183. Bez ISBN.

SCHEYBAL, Josef V. – Miroslav KROB – Bohumil JAKOUBĚ. *Frýdlant: Státní hrad a zámek*. Liberec: Geodézie ČS, 1994, s. 24. ISBN 80-85897-01-6.

ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Dějiny odívání – Boty, botky, botičky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 248 s. ISBN 978-80-7106-986-7.

SWAN, June. *History of footwear in Norway, Sweden and Finland: prehistory to 1950*. Stockholm: Akademibokhandelsgruppen AB, 2001. 357 s. ISBN 978-91-74023-23-7.

UCHALOVÁ, Eva. Sbírka obuvi v umělecko-průmyslovém muzeu v Praze. In: *Obuv v historii 2014*. Zlín: Muzeum Obuvi ve Zlíně, 2015. 129 s. ISBN 978-80-87130-38-4. S. 61–73.

VLČEK, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy, Malá Strana*. Praha: Academia, 1999. 685 s. ISBN 80-200-0771-7.

Elektronické zdroje

Bayerisches Staatsmuseum, Die Sammlung Online [online]. Dostupné z: <https://www.bayerisches-nationalmuseum.de/sammlung/sammlung-online> (přístup: 15. 7. 2025)

Museum Weißenfels [online]. Dostupné z: <https://nat.museum-digital.de/object/29371> (přístup: 10. 6. 2024)

Ontario Museum [online]. Dostupné z: <https://www.rom.on.ca/learn/resource-hub/marie-antoinettes-dress> (přístup: 12. 4. 2025)

SKD on-line Collection [online]. Dostupné z: <https://skd-online-collection.skd.museum> (přístup: 30. 5. 2025)

Town&Country Magazine [online periodikum]. Dostupné z: <https://www.townandcountrymag.com/society/tradition/a29439199/queen-elizabeth-i-lost-dress-bacton-church-altar/> (přístup: 12. 4. 2025)

TABULKA

(rozměry v mm)	UPM	Muzeum Cheb
celková délka obuvi	207	212
šířka podešve max.	75,5	74,5
šíře podpatku	43,5	44
délka podpatku	22,8	22